

3. Vývoj a postavení tržních služeb v letech 2000 – 2005

Odvětví označovaná souhrnně jako tržní služby zahrnují širokou a různorodou škálu činností, pro kterou se jen velmi těžko hledá společný jmenovatel. Velice všeobecně lze shrnout několik premis, o kterých lze říci, že platí pro většinu služeb:

- jedná se o činnosti, které nevyžadují velké vstupní hmotné investice, což mimo jiné znamená také relativně vysokou obměnu ekonomických subjektů
- jsou ve větší míře než například průmyslové činnosti poskytovány malými subjekty
- jsou náročné na spotřebu pracovních sil
- pracuje v nich relativně vysoké procento žen
- výsledkem činnosti je poskytnutá služba, tedy nehmotný produkt
- místo produkce a spotřeby služeb je shodné – platí zejména pro osobní služby

3.1 Struktura podnikatelských subjektů

Ke konci roku 2005 se celkový počet jednotek v RES vyšplhal na 2 250 tisíc, z toho tržní služby tvořily 576 tisíc jednotek (25,6 %) – společně s jednotkami netržních služeb to bylo více než 715 tisíc.

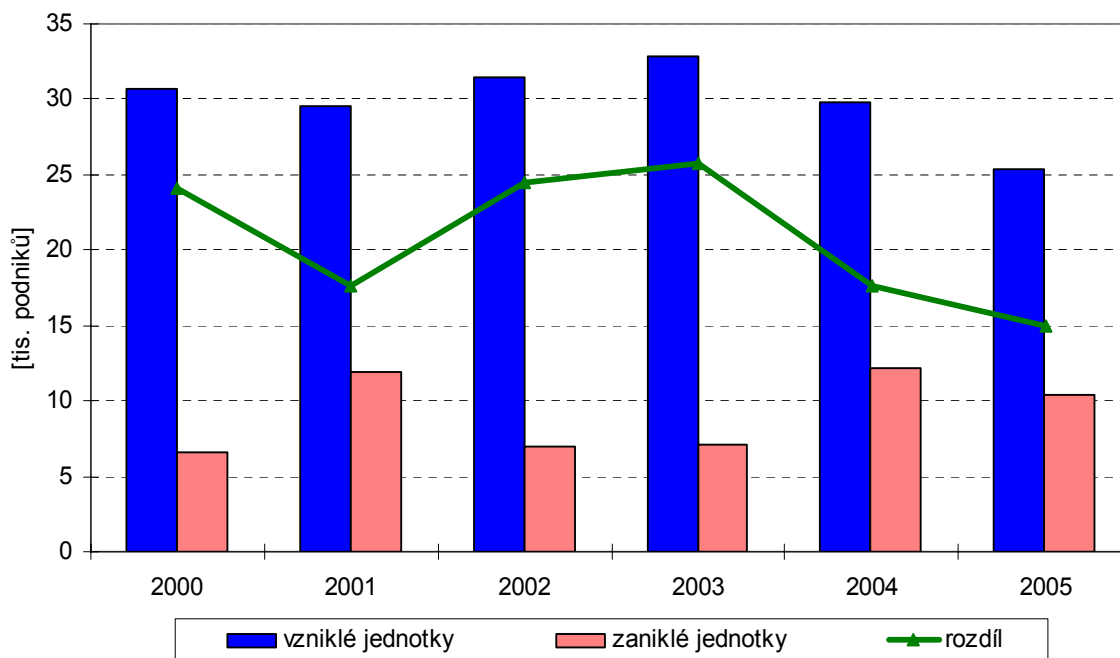
Podle výsledků ročních strukturálních šetření se v roce 2005 odhadovalo zhruba 344 tisíc aktivních podnikatelských subjektů v tržních službách.

Z porovnání počtu jednotek registrovaných a odhadu počtu aktivních subjektů ze zpracování statistických zjišťování vyplývá, že více než 40 % jednotek je zaregistrováno pouze formálně a ve sledovaných letech nevykonávaly činnost.

Tuto skutečnost podtrhuje také informace o demografii podnikatelských subjektů. Od roku 2000 souhrnně vzniklo téměř 180 tisíc nově zaregistrovaných subjektů (ročně v průměru 29 tisíc), naopak za stejné období zaniklo a bylo vyřazeno z RES 55 tisíc zaniklých subjektů (ročně průměrně 9 tisíc). Celkový přírůstek registrovaných jednotek od roku 2003 postupně klesá, snižuje se počet nově vzniklých subjektů, naopak počet zaniklých subjektů má spíše rostoucí tendenci.

Demografie subjektů v RES v tržních službách (období 2000 - 2005)

Graf č. 4

Podíl aktivních podniků na celkovém počtu registrovaných jednotek se snížil zhruba o 10 % od roku 2000. Zvyšuje se počet subjektů, které jsou registrovány pouze formálně, ať už jako „spící podniky“, které jsou v předstihu připraveny v rámci reorganizací stávajících aktivních subjektů převzít zcela nebo

částečně jejich činnost, nebo se jedná o subjekty, které již neprovozují činnost, ale z různých důvodů (například nutnost majetkového vypořádání před výmazem z registru subjektů) k formálnímu ukončení činnosti ještě nedošlo, nebo jde o nově založené podniky, které ještě fakticky nezačaly podnikat¹.

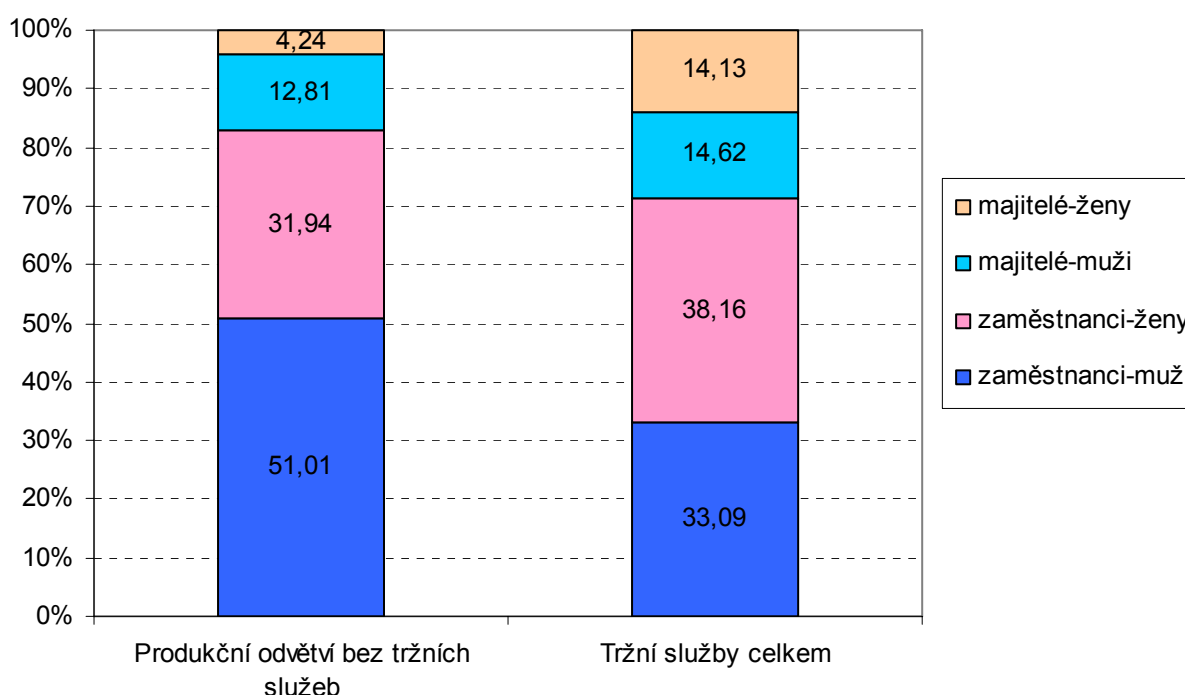
Z hlediska počtu aktivních subjektů je naprosto převažující kategorie soukromých podnikatelů - fyzických osob nezapsaných do obchodního rejstříku, tyto jednotky tvoří zhruba 80 % všech aktivních subjektů podnikajících v tržních službách. Malé podniky s méně než 20 zaměstnanci tvoří ve službách nejvýznamnější skupinu podnikatelských subjektů – přidaná hodnota vytvořená v těchto malých podnicích tvořila více než polovinu celkové přidané hodnoty v odvětvích tržních služeb. Z hlediska odvětví je nejvýznamnější OKEČ 74 (činnosti převážně pro podniky).

3. 2 Zaměstnanost

V oblasti zaměstnanosti se tržní služby od průměru odlišují vyšším podílem majitelů pracujících ve svém podniku, vyšší zaměstnaností žen a také vyšším podílem práce prováděné mimo pracovní poměr, tj. na základě dohod o provedení práce a pracovní činnosti. To umožňuje flexibilitu a mobilitu při poskytování služeb.

Zaměstnanost - podíly majitelů a žen z pracovníků celkem (stav r.2005)

Graf č. 5

Přestože v souhrnu za všechna produkční odvětví došlo za sledované období k absolutnímu úbytku pracujících, v odvětvích tržních služeb se celkový počet pracovníků zvyšoval. Za šestileté období činil přírůstek více než 61 tisíc pracovníků na 669 tisíc v roce 2005. Odlišně se však vyvíjely kategorie zaměstnanců a podnikatelů. Zatímco počet zaměstnanců vzrostl o 82 tisíc osob, počet pracujících

¹ V rámci statistických šetření se bere v úvahu jednak skutečně zjištěná aktivita v roce, a pak také skutečná převažující činnost, která se od deklarované v RES může lišit.

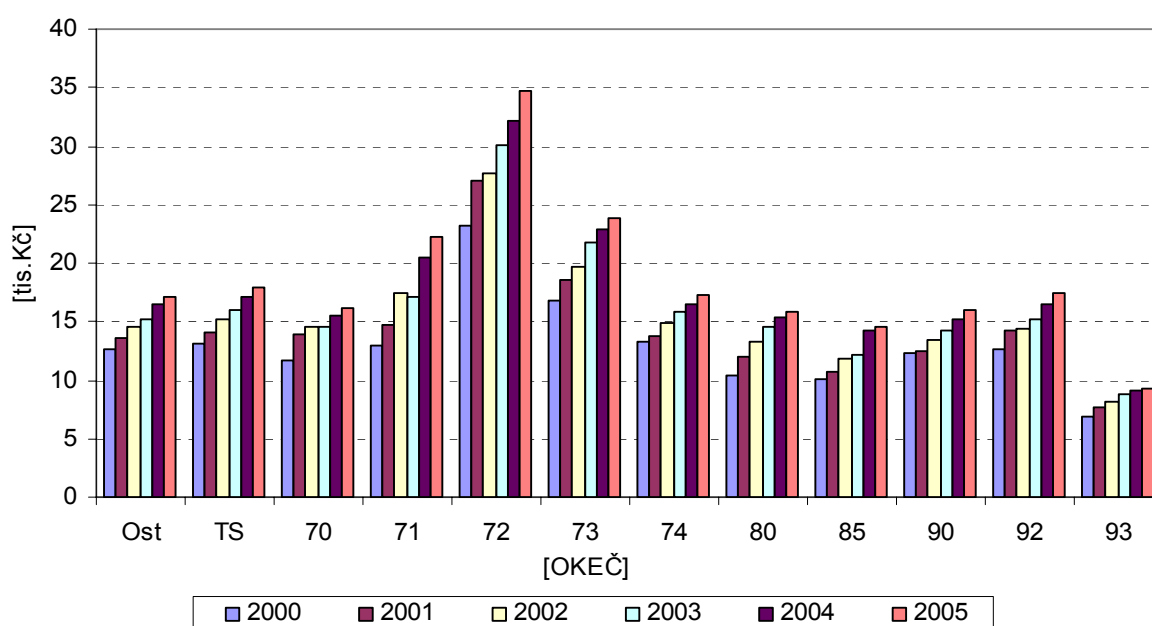
podnikatelů se v roce 2003 začal snižovat. Za sledované šestileté období se jejich počet snížil o 21 tisíc, přírůstek počtu pracovníků je tedy ovlivněn vývojem kategorie zaměstnanců. Přesto podíl podnikatelů v tržních službách zůstává vyšší než v ostatních produkčních odvětvích. Podíl podnikatelů na celkové zaměstnanosti tvořil téměř 30 % (o více než 10 procentních bodů více než v souhrnu ostatních odvětví). Z celkového počtu pracujících podnikatelů v roce 2005 přibližně polovinu tvořily ženy, což je téměř dvojnásobný podíl v porovnání s průměrem za produkční odvětví. Celkově pracovalo v roce 2005 v tržních službách více než 52 % žen (v ostatních odvětvích cca 36 %).

Počet uzavřených dohod o provedení práce a pracovní činnosti v roce 2005 dosáhl v tržních službách 433 tisíc. Pokud by se tyto pracovní síly přepočítaly na plné úvazky, znamenalo by to zvýšení počtu pracovníků o 21 tisíc osob.

Ukazatel průměrné mzdy je typickým dokladem značné heterogenity činností, které jsou souhrnně označovány jako tržní služby. Mezi jednotlivými odvětvími existovaly rozdíly ve výši několikanásobku nejnižší průměrné mzdy, přestože v souhrnu za všechna odvětví tržních služeb zhruba odpovídala hodnotě za celé národní hospodářství. Diferenciace ve výši dosahovaných mezd odpovídá náročnosti na kvalifikaci pracovní síly a také poptávce na trhu. Proto je pochopitelné, že nejvyšší mzda je vyplácena za služby související s výpočetní technikou, naopak nejnižší mzdy – a to jsou nejnižší mzdy v rámci všech produkčních odvětví – dostávají zaměstnanci úklidových firem a kadeřnice.

Průměrná měsíční mzda podle odvětví

Graf č. 6

Ost = Produkční odvětví bez tržních služeb, TS = odvětví tržních služeb celkem

3.3 Finanční hospodaření podniků

Podniky v roce 2005 utržily za poskytnuté služby, vlastní výroby a zboží v běžných cenách 789 mld. Kč, v roce 2000 to bylo 513,5 mld. Kč. V průběhu šestiletého sledovaného období tak vzrostly tržby téměř o 54 %.

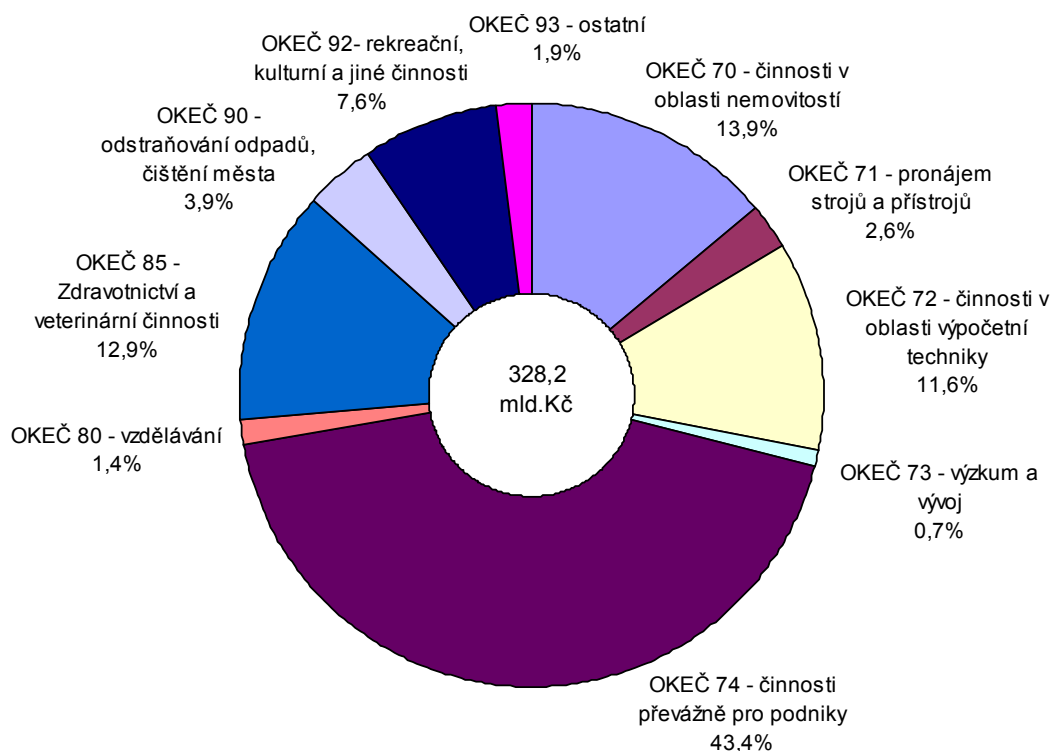
Při zachování srovnatelné cenové hladiny (ceny roku 2000) by se tržby zvýšily o 30,4 %, přičemž nejpomalejší meziroční růst byl zaznamenán v roce 2004. Z hlediska rozdílů mezi odvětvími (dvoumístný kód OKEČ) zaznamenaly nejvyšší růst pronájmy věcí movitých, nepomaleji se zvyšovaly

tržby za (ostatní) osobní služby. Ukazatele tržby a výkony mají vzhledem k charakteru sledovaných odvětví téměř shodný vývoj.

Účetní přidaná hodnota se zvýšila v běžných cenách z hodnoty 180,3 mld. Kč v roce 2000 na 328,2 mld. Kč v roce 2005. Přírůstek byl výraznější než zvýšení tržeb a výkonů. Znamená to, že se podnikům dařilo zajistit růst tržeb a výkonů současně se snižujícím se podílem výkonové spotřeby na dosažených výkonech.

Podíl OKEČ na účetní přidané hodnotě v tržních službách (r. 2005)

Graf č. 7

Na jednoho pracovníka připadala v roce 2005 vytvořená účetní přidaná hodnota 490 tis. Kč - od roku 2000 vzrostla o 65, 3 %.

Produktivita práce měřená přidanou hodnotou na jednoho pracovníka rostla v tržních službách rychleji než v ostatních odvětvích. Také tempo růstu průměrné mzdy v tržních službách předstihlo růst v ostatních odvětvích, a to i při zvyšujícím se počtu pracovníků, přičemž produktivita práce rostla rychleji než průměrná mzda. V porovnání s ostatními odvětvími vykazují tržní služby jinou strukturu nákladů. Podíl vyplacených mezd (včetně OON) na celkových nákladech podniků poskytujících služby tvořil více než 13 %, což představuje dvakrát vyšší podíl než v ostatních odvětvích. Také struktura výkonové spotřeby je specifická. Zatímco podíl spotřeby materiálu z nákladů je v tržních službách oproti ostatním odvětvím zhruba třetinový, podíl spotřeby služeb je až dvaapůlkrát větší. Velká část podniků, zejména u služeb určených pro podnikatelskou sféru, využívá práci jiných firem jako subdodávky pro splnění celkové objednávky.

Koeficient samofinancování (podíl vlastního kapitálu na aktivech) byl ve všech sledovaných letech v tržních službách nižší než v ostatních odvětvích, zadluženost měřená podílem úvěrů na aktivech se v letech 2004 a 2005 v podstatě vyrovnala s průměrem tržních služeb. Z hlediska rentability přináší koruna vložených aktiv ve službách dvakrát větší zisk než v souhrnu podniků ostatních produkčních odvětví.